

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

Dyslexi och inkludering

Förutsättningar för en god läs- och skrivundervisning

KURS: *Examensarbete, Grundlärare F-3, 15 hp*

FÖRFATTARE: *Frida Lindman, Julia Strang*

EXAMINATOR: *Anette Almgren White*

TERMIN: *VT16*

SAMMANFATTNING

Frida Lindman, Julia Strang

Dyslexi och inkludering

Förutsättningar för en god läs- och skrivundervisning

Antal sidor: 29

Litteraturstudiens syfte är att undersöka hur elever med dyslexi i årskurs F-3 kan inkluderas utifrån en klassrumsdimension i läs- och skrivundervisningen. Med studien vill vi söka svar på hur lärare kan genomföra en inkluderad läs- och skrivundervisning samt hur den fördelaktigt kan se ut för elever med dyslexi. Litteraturstudien utgår från ett inkluderingsperspektiv som har begränsats till en klassrumsdimension på grund av begreppets bredd. Därför har vi valt att fokusera på hur inkludering diskuteras i förhållande till klassrumssituationen. Genom informationssökningen hittades 13 vetenskapliga litteraturer som berör studiens ämne och som använts i resultatet. För att välja litteratur med relevant information till studiens syfte och frågeställningar utgick vi från fyra olika aspekter för att sedan kunna presentera ett resultat.

Studiens resultat visar att elever med dyslexi har svårigheter med automatiserad avkodning samt rättskrivning för att det finns en brist i deras fonologiska system. För att inkludera elever med dyslexi i läs- och skrivundervisningen krävs ett varierat arbetssätt med tillgång till extra stöd i klassrummet som exempelvis specialpedagoger kan ge. Elever med dyslexi ska inte ses som problembärare i undervisningen. Istället ska undervisningen anpassas så att varje elevs förutsättningar och behov tillgodoses vilket möjliggör för att alla elever kan få samma chans till utveckling. Sammanlagt visar resultatet att tidiga insatser bör sättas in för att elever med dyslexi ska ha chans att utvecklas. Undervisningen ska även individanpassas för att möjliggöra ett inkluderande arbetssätt. Med inkludering som utgångspunkt finns goda förutsättningar för att skapa en skola för alla vilket grundskolans läroplan fastslår att alla skolor i Sverige ska vara.

Sökord: dyslexi, inkludering, läs- och skrivundervisning, klassrumsdimension

---

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Syfte och frågeställningar.....	2
Bakgrund	2
Styrdokument	3
Inkludering	3
Dyslexi	5
Inkludering av elever med dyslexi i läs- och skrivundervisningen.....	6
Metod	7
Informationssökning	7
Materialanalys	9
Analyserad litteratur.....	10
Resultat.....	11
Symtom och svårigheter för elever med dyslexi.....	11
Förutsättningar för elever med dyslexi inom läs- och skrivundervisningen.....	13
Tidiga stödinsatser	13
Arbetsätt och metoder	13
Lärarkompetens, lärarattityd och klassrumsmiljö.....	16
Kompensatoriska verktyg	17
Inkluderande läs- och skrivundervisning för elever med dyslexi	18
Diskussion	20
Metoddiskussion	20
Resultatdiskussion.....	22
Inkludering och styrdokument	22
Dimensioner av inkludering.....	22
Undervisning och resurser	23
Undervisning och lärarkompetens	24
Bristfällig lärarkompetens.....	25
Avslutande diskussion	25
Vidare forskning.....	26
Referenser.....	28
Bilaga	30
Översikt över analyserad litteratur.....	30

Inledning

Høien och Lundberg (2013) menar att i dagens klassrum syns det tydligt att det finns olika typer av elever som är olika både fysiskt och mentalt trots samma ålder. Några av de viktigaste momenten i undervisningen idag är läsning och skrivning och även här har elever olika förutsättningar och erfarenheter. Läs- och skrivsvårigheter medför ett hinder för elever i skolan eftersom flera aktiviteter kräver kompetensen att kunna läsa och skriva. Fouganthine (2012) påpekar vikten av att vara en god läsare i samhället idag eftersom flera arbeten kräver en god läsförmåga. Hon nämner att olika internationella undersökningar, som *Programme for International Student Assessment (PISA)*, visar att läsförmågan hos elever i Sverige har minskat drastiskt. En PISA-undersökning från 2009, som författaren nämner, visar att det blivit fler elever med läs- och skrivsvårigheter i skolorna. Dyslexi är en form av läs- och skrivsvårighet som under de senaste årtiondena blivit mer accepterat i samhället. Elever med sådana svårigheter har enligt Skollagen (SFS, 2010:800) rätt till särskilt stöd i undervisningen. Nilholm (2006) framhäver att elever som är i behov av särskilt stöd ska inkluderas i undervisningen för att uppleva en samhörighetskänsla. Han menar däremot att genomförandet för en inkluderande skola ofta brister i praktiken. Delta-gandet i verksamhetsförlagd utbildning har medfört en kännedom om att elever som får särskilt stöd ibland segregeras i form av en separat undervisning istället för att inkluderas genom en anpassad undervisning. Studien har därför som utgångspunkt att undersöka hur undervisning kan utformas för att elever med dyslexi ska kunna utveckla sina läs- och skrivförmågor och inkluderas i undervisningen. Begreppet inkludering ställs i relation till hur undervisning kan utformas för att alla elever ska få möjlighet att känna samhörighet. När elever med dyslexi ska inkluderas i läs- och skrivundervisningen menar vi inte att fokus ligger på själva placeringen av eleverna i klassrummet. Nilholm (2006) menar att inkludering i klassrummet främst handlar om att aktiviteter kan vara mer eller mindre inkluderande. Det innebär att allt som sker i klassrummet kan ha olika grad av inkludering. Studien inleddes med en litteratursökning för att finna relevant analysmaterial. De källor som används i studiens resultat utgörs av olika vetenskapliga publikationstyper. Litteraturen har genomgått en analys för att finna möjliga svar på de frågeställningar som studiens syfte utgår från. Det finns flera aspekter att lyfta inom ämnesområdet men avgränsningar

har genomförts för att resultatet ska hålla sig till studiens syfte och frågeställningar. Begreppet inkludering förändrar betydelse beroende på sammanhang och därför har begreppet avgränsats till en diskussion angående inkludering i klassrum eller en klassrumsdimension som Nilholm (2006) väljer att kalla det. En ytterligare avgränsning som gjorts är att studien fokuserar på elever med dyslexi utan kombination av någon annan svårighet. Elever med dyslexi har olika förutsättningar i skolan beroende på om de har ytterligare funktionsnedsättningar, annat modersmål eller andra faktorer som påverkar elevernas förutsättningar. Med detta i baktanke kan studiens resultat inte ses som enbart det rätta sättet för att utforma en god undervisning. Det finns flera förutsättningar som krävs för en god läs- och skrivundervisning men som inte ryms inom studiens ram.

Litteraturstudien inleds med syfte och frågeställningar och följs av en bakgrund. Efter bakgrunden presenteras studiens metod och därefter sammanställs resultatet av analysmaterialet. Avslutningsvis diskuteras val av metod samt studiens resultat relaterat till styrdokument och den praktiska verksamheten. Sist ges förslag på vidare forskning inom studiens ämnesområde.

Syfte och frågeställningar

Syftet med litteraturstudien är att undersöka hur elever med dyslexi i årskurs F-3 kan inkluderas utifrån en klassrumsdimension i läs- och skrivundervisningen.

Vi har valt att utgå från följande frågeställningar:

- Vilka svårigheter har elever med dyslexi?
- Hur kan goda förutsättningar skapas för en inkluderande läs- och skrivundervisning för elever med dyslexi?

Bakgrund

I litteraturstudien kommer en klassrumsdimension stå i fokus där syftet är att försöka hitta vägar för att närma sig en inkluderande läs- och skrivundervisning. Efter en kort genomgång av vad styrdokumentet säger beskrivs begreppet inkludering. Därefter sker en redogörelse för vad dyslexi innebär och hur det fastställs samt viktiga inslag i undervisningen.

Slutligen framställs en kortfattad introduktion på faktorer som kan möjliggöra och skapa förutsättningar för en inkluderande läs- och skrivundervisning relaterat till elever med dyslexi.

Styrdokument

Skolans uppdrag utifrån verksamhetens värdegrund i *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (Skolverket, 2011) är att ha en likvärdig utbildning. Detta innebär att undervisningen ska utformas så att alla elevers förutsättningar och behov tillgodoses. Skollagen (SFS 2010:800) fastslår att alla elever har rätt till utveckling samt att utbildningen ska ta hänsyn till elevers olika förutsättningar och behov. Oavsett vilket stöd som behövs har alla elever rätt till särskilt stöd i skolan. Barnkonventionen (UNICEF, 2009) betonar att rätten till ett fullständigt och anständigt liv ska vara en självklarhet för alla barn oavsett förutsättningar och att allas lika villkor för att delta i samhället ska tillgodoses. Salamancadeklarationen (Svenska Unescorådet, 2006) deklarerar att ordinarie skolor ska finnas tillgängliga för elever i behov av särskilt stöd. Skolorna ska utforma en pedagogik som grundar sig på att eleverna står i centrum och att olika behov kan tillgodoses i undervisningen. För att skolorna ska kunna utforma en sådan pedagogik och arbeta för en inkluderande skola krävs det att kursplanerna anpassas till elevers förutsättningar och intressen. Utgångspunkten för en inkluderande pedagogik bör vara att alla elever får ta del av samma undervisning samtidigt som extra stöd ges till elever i behov av assistans. Det framgår tydligt i läroplanens värdegrund (Skolverket, 2011) och i Diskrimineringslagen (SFS 2008:567) att diskriminering aktivt ska motverkas och att lika rättigheter istället ska främjas. Därför bör ett inkluderande arbetssätt tillämpas i klassrummet där undervisningens utformning bär ansvar för elevers framgång i skolan.

Inkludering

Nilhom (2006) förklarar att inkludering har blivit ett begrepp som har kommit att användas flitigt de senaste åren och framförallt i förhållande till elever i behov av särskilt stöd. Han menar att en vanlig och förenklad förklaring av begreppet är att elever i behov av särskilt stöd ska ingå i den vardagliga skolmiljön. Enligt Andersson och Thorsson (2007) är inte inkludering en självklarhet vad gäller skolans undervisning i förhållande till elever i behov av särskilt stöd. De förklarar att vissa lärare anser att elever i behov av särskilt stöd ska undervisas segregat medan andra menar att inkludering är nyckeln till elevers utveckling. Segregering kan leda till att elever känner ett utanförskap och oduglighet. Författarna anser

därför att inkludering är en självklar rättighet i undervisningen och att skolans uppdrag är att arbeta för ”en skola för alla”. En förklaring av inkluderingsbegreppet är att elever bör undervisas tillsammans oavsett förutsättningar och svårigheter (Andersson & Thorsson, 2007). Skolan måste även ha utrymme för ett varierande arbetssätt som tillgodoser elevernas olika inlärningsstemon (Svenska Uneskorådet, 2006). Brice och Miller (2000) redogör för fyra olika områden som ryms inom ett inkluderande klassrum. Det första området är ett klassrum där alla elever får ta del av en gemensam undervisning. Det andra området innebär att i ett inkluderande klassrum ska inte elever stämplas för de svårigheter som de kan ha. Vidare beskrivs det tredje området som en undervisning som bygger på flera pedagogiska fördelar. Det sista området innebär att ett inkluderande klassrum ska minska behovet av två separata läroplaner som är utformade efter elevers olika förutsättningar. Nilholm (2005) förklarar ytterligare vad inkludering innebär genom att ställa begreppet mot det traditionella perspektivet inom specialpedagogik. Detta perspektiv innebär att elever delas in i olika grupper efter diagnos. Utefter det sker försök i att hitta undervisningsmetoder som är lämpade för de olika grupperna. Nilholm (2006) framhåller att eleverna som är i behov av särskilt stöd skiljs ut från klassen som helhet och det är motsatsen till tankarna bakom ett inkluderande klassrum. Alla elever ska ses som tillgångar i undervisningen vilket eleverna inte gör om de skiljs från klasskamraterna och arbetar i form av diagnosgrupper.

Nilholm (2006) diskuterar i sin rapport kring begreppet inkludering och hur dess betydelse förändras när begreppet används i olika sammanhang. I diskussionen utgår han från ett dilemmaperspektiv på specialpedagogisk verksamhet. Nilholm (2005, 2006) förklarar att dilemmaperspektivet utgår från att det i sociala och samhälleliga utvecklingar uppstår olika dilemman. Ett sådant dilemma inom skolväsendet kan exempelvis vara att alla elever ska tillägnas lika erfarenheter och kunskaper samtidigt som undervisningen ska möta elevernas olikheter. Likheter och olikheter bland elever kan inte behandlas utan att eleverna särskiljs och på liknande sätt behandlas inkludering och segregering. För att inkludering ska kunna tillämpas diskuteras först elevernas olika förutsättningar som är en form av särskiljande process och som i sin tur är en form av segregering. Nilholm (2006) menar att det råder oenighet av inkluderingsbegreppets innebörd. Därför presenteras olika dimensioner av begreppet för att tydliggöra vilken dimension av inkludering som kommer beröras i studien. Dimensionerna som författaren nämner har som utgångspunkt att tydliggöra vad inkludering innebär i olika situationer. Dessa dimensioner används som redskap i en diskussion

för att analysera begreppet och ta reda på vad det får för betydelse i olika sammanhang. Inkludering kan sättas in i relation till en diskursdimension vilket berör hur samtalet kan bli inkluderande. Det innebär att vid olika samtal utgå från elevers mångfald vilket medför att samtalet inte ska utgå från att elever grupperas efter förmågor eller behov. Andra dimensioner eller sammanhang där begreppet inkludering diskuteras är dimensionen om kommunernas organisering av undervisning samt klassrumsdimensionen. Dimensionen som behandlar kommunen berör hur organisering av undervisningen ska ske. Ett exempel på en sådan organisering är hur stöd för elever kan anordnas i undervisningen. Inkludering inom en klassrumsdimension, som litteraturstudien utgår från, utgörs av att elevers olikheter ses som tillgångar i klassrummet där elevinflytande och engagemang är av stor betydelse (Nilholm, 2006).

Dyslexi

I denna studie används begreppet dyslexi som utifrån Høien och Lundbergs (2013) definition innebär att elever har svårigheter med skrivna ord. På flera ställen skrivs elever med läs- och skrivsvårigheter. Denna formulering innefattar även elever med dyslexi och därför används båda formuleringarna genomgående i studien. Myrberg (2007) förklarar kortfattat att dyslexi innebär att en person har svårt att läsa och skriva. Han framför att dyslexi inte är en medicinsk diagnos utan att de diagnoser som fastställs inom sjukvården istället är "specifika läs- och skrivsvårigheter". Fortsättningsvis poängterar Høien och Lundberg (2013) att dyslexi är en diagnos men nämner inget om en medicinsk diagnos. Myrberg (2007) informerar att de utredningar som görs för att fastställa om en elev har dyslexi genomförs av skolpsykologer och specialpedagoger utifrån skola eller vårdnadshavares begäran. Han förklarar att elever i samma åldersgrupp får delta i tester som bland annat prövar elevers förmåga att stava, avkoda ord, testa läshastighet och ordförråd. Beroende på elevernas prestation sker sedan ytterligare individuella test för de elever med lägre resultat och dessa genomförs tillsammans med specialpedagog eller psykolog. Høien och Lundberg (2013) framhåller att en kartläggning av ordavkodningsstrategier, rättskrivningssvårigheter och en analys av elevens språkliga funktioner måste tillämpas för att upptäcka om en elev har dyslexi. Kartläggningen består av olika test som avgör vilka pedagogiska åtgärder som kan skapa förutsättningar för en god läs- och skrivundervisning för elever med dyslexi.

Avkodning är ett centralt begrepp relaterat till elever med dyslexi. Høien och Lundberg (2013) förklarar att begreppet innebär igenkänning av skrivna ord. En viktig förutsättning

enligt Tholin (2007) är att elever med dyslexi själva ska få möjlighet att testa så många olika arbetssätt som möjligt i undervisningen. Han menar att eleverna själva måste reflektera kring de olika arbetssätt som prövats så att de kan göra egna val angående sin inläring. När en elev är medveten om sin egen inlärningsstil har det skett en individualisering vilket är viktigt då hon eller han får veta vad som krävs för fortsatt utveckling. Individualisering kan ske i klassen samtidigt som klassrummet är inkluderande. Undervisningen anpassas efter elevernas behov men alla arbetar tillsammans i samma grupp med stöd av lärare och specialpedagog. Både lärare och elever är dessutom i behov av stöd i klassrummet och ett sådant stöd kan exempelvis specialpedagoger ge (Tholin, 2007).

Inkludering av elever med dyslexi i läs- och skrivundervisningen

Vissa lärare kan se elevers svårigheter i undervisningen som individuella brister. Däremot har flera specialpedagogiska forskare istället valt att rikta fokus på undervisningen för att se hur elevers deltagande kan möjliggöras eller om deltagandet på något sätt omöjliggörs (Tinglev, 2007). När det talas om inkludering har placeringsfrågan av eleverna fått ett stort fokus och som konsekvens har arbetssätt och undervisningsmetoder fått mindre uppmärksamhet (Richardson, 1996). Det är inte tillräckligt att endast placera elever i samma rum för att undervisningen ska ske utifrån ett inkluderande förhållningssätt (Nilholm, 2006). Ashby, Burns och Royle (2014) förklarar att elever som är i behov av extra stöd ofta är placerade i klassrummet med övriga elever men segregeras i form av en separat läsundervisning. Detta leder till att eleverna är inkluderade utifrån placeringsperspektivet men segregerade i undervisningen. Elever som har dyslexi behöver extra stöd och har skilda förutsättningar. För att kunna möta elevernas behov måste därför läraren kunna behärska olika metoder för läs- och skrivinläring (Tjernberg, 2013). Detta kan betyda att läraren är huvudpersonen i elevers framgång, men Snow och Juel (refererad i Tjernberg, 2013) menar att den avgörande aspekten för hur framgångsrik elevernas läs- och skrivinläring blir är hur undervisningens metoder iscensätts i klassrummet. Tjernberg (2013) påstår att läraren måste se läs- och skrivprocessen som både verbal och skriftlig för att kunna genomföra en framgångsrik läs- och skrivundervisning. Hon anser även att läraren bör försöka synliggöra inlärningsprocessen för att alla elever ska kunna vara så delaktiga som möjligt. Barnes (1999) tillägger att elever inte ska placeras i olika fack och att undervisningen ska ske utefter deras förutsättningar. Hon menar att lärandet ska fortsätta bygga på elevernas styrkor utifrån ett holistiskt perspektiv på lärande för att kunna skapa en inkluderande undervisning.

Metod

Litteraturstudiens resultat ska utgå från vetenskapliga litteraturer. Därför har en informationssökning genomförts för att finna relevant material som genomgått en vetenskaplig granskning. Informationssökningen genomfördes även för att finna litteratur som kunde användas i studiens bakgrund. Nedan presenteras informationssökningens tillvägagångssätt samt en analys över de vetenskapliga källor som studiens resultat grundas på.

Informationssökning

Litteratursökningen utgick från en genomgång av olika söktjänster för att hitta de databaser som berör problemområdet. Databaserna söktes efter ämne för att få fram relevant information som stämde överens med studiens ämnesområde. Pedagogik och psykologi användes som nyckelord och ett antal söktjänster som berör dessa ämnen hittades. Bland annat hittades PsycINFO under kategorin psykologi och *Educational Resources Information Center* (ERIC) under både psykologi och pedagogik. PsycINFO blev en bra utgångspunkt eftersom databasen utgörs av vetenskapliga litteraturer. ERIC blev en användbar databas för att hitta internationell forskning att analysera. Andra söktjänster användes också för att kunna ta del av mer forskning. Svensk forskning hittades då genom SWEPUB. Litteraturstudien utgörs av både internationell och svensk forskning för att få fram ett trovärdigt resultat.

Sökord som använts är bland annat inkludering; elever med dyslexi; dyslexi; inclusion; dyslexia; ”dyslexia AND inclusion”; ”läs- och skriv* OCH dyslexi”; Special needs education. Det framkom att dessa sökord gav flest träffar inom studiens arbetsområde efter att ha testat flera sökord som ibland inte visade några träffar alls. I början var sökorden för specifika och därför gjordes en utökning för att få fler träffar och hitta vetenskaplig litteratur som berör studiens problemområde. Sökorden hittades bland annat med hjälp av ”Thesaurus” som är en form av ordbok där det sker en underkategorisering av sökordet. Vissa sökord som ”inclusion” gav en stor mängd träffar, upp mot 16000, därför fick sökordet begränsas med hjälp av frassökning. Genom frassökningen kombinerades sökordet ”inclusive” med ”classroom” och frassökningen blev då ”inclusive classroom” vilket minskade antalet träffar till cirka 370. För att minska antalet ytterligare begränsades årtal för publikation. Sökningen utgick då från årtalet 2000 fram till 2016 och träffarna landade på

cirka 280. Begränsningen av årtal bidrog också till att finna senare forskning med relevans för studiens problemområde. Sökningen minskades ytterliga genom att använda funktionen ”enbart fulltext” eftersom 280 träffar är relativt många källor. Resultatet blev då istället cirka 120 träffar. Vi fortsatte att avgränsa andra sökord som fått många träffar genom samma teknik och lyckades därför hitta ett antal källor att utgå från.

Efter att ha avgränsat sökorden fick vi flera relevanta träffar i PsycINFO och ERIC som bland annat bestod av vetenskapliga artiklar och forskningsrapporter. En professor vid namn Claes Nilholm framkom vid många av sökningarna och flera olika författare har även hänvisat till honom i deras litteraturer. Han berör begreppet inkludering och fördjupar sig i dess betydelse. Därför genomfördes en författarsökning för att hitta vetenskaplig litteratur som han författat. Utifrån vetenskapliga artiklars referenslistor har kedjesökningar genomförts och relevanta källor har hittats. En annan författare, Catharina Tjernberg, hittades också genom sökningarna. Hon berör hur förutsättningar kan skapas i läs- och skrivundervisningen för elever i behov av extra stöd. Författaren Anna Fouganthine som upptäcktes genom sökningarna berör samma ämnesområde som Catharina Tjernberg men fokuserar främst på elever med dyslexi i sin doktorsavhandling.

Urvalet av de träffar som hittats utgicks till en början från tre olika områden som var inkludering, dyslexi samt läs- och skrivundervisning. Denna sökning genomfördes för att få mer kunskap inom de olika områdena som ingår i litteraturstudien. Efteråt upptäcktes nyckelord som var relevanta inom problemområdet och som sedan kunde kombineras till sökord och sökfraser. Utifrån genomarbetade sökord och sökfraser fick vi flera träffar som var relevanta för vad vi vill besvara utifrån studiens frågeställningar. Första kravet för urvalet av källor var att de skulle vara vetenskapliga. För att säkerställa att litteraturen var vetenskaplig kontrollerades den efter om den var *peer reviewed* eller granskad på något annat sätt. Detta genomfördes för att studiens innehåll ska utgöras av trovärdig information. Sammanfattningar och nyckelord i vetenskapliga litteraturer granskades för att få en snabb överblick över innehåll och dess relevans för litteraturstudien. Källorna som analyserades var av olika publikationstyper. Studien utgår bland annat från artiklar i tidskrifter, rapporter samt böcker som vilar på vetenskaplig forskning. Flera källor som hittades i söktjänsterna fick väljas bort antingen för att litteraturen behandlade fel åldersgrupp av elever med dyslexi eller för att de inte var vetenskapliga. De flesta källor som hittades berörde ämnesområdet läs- och skrivutveckling eftersom elever med dyslexi främst har svårigheter inom detta område. Andra källor som framkom kunde beröra ämnesområdet matematik

eftersom läs- och skrivkunskaperna krävs inom matematikämnet. Om litteraturen gick in för djupt på andra ämnesområden än svenska valdes den bort för att inte resultatet skulle påverkas och ledas bort från studiens syfte.

Materialanalys

De källor som hittats från litteratursökningen analyserades utifrån fyra olika aspekter för att få fram relevant information till studiens resultat. Första aspekten var att texten skulle beröra elever med dyslexi och definitioner av dyslexi samt vilka symtom som finns. Det är betydelsefullt att resultatet innehåller detta för att få en överblick på vad dyslexi innebär utifrån forskning. Andra aspekten var att texten skulle behandla vad inkludering innebär samt hur inkludering tillämpas i praktiken. Den tredje aspekten var att välja litteraturer som behandlade läs- och skrivundervisning. En förklaring till hur undervisning kan se ut för att den ska gynna elever med dyslexi är nödvändigt då det är en av studiens frågeställningar. Den fjärde aspekten var att hitta litteratur som berörde svårigheter och hur dessa kan förebyggas och motverkas i ett klassrum. De litteraturer som valdes ut fick genomgå en analys för att sedan kategoriseras och sammanställas i studiens resultat. I några litteraturer fanns endast vissa delar som berörde någon av våra aspekter men som ändå analyserades då dessa delar var relevanta för studien.

Det material som slutligen valdes ut för att sammanställas och användas i studiens resultat sorterades efter vad källorna berörde. De kategorier som källorna sorterades efter var inkludering, elever med dyslexi, läs- och skrivundervisning för elever med dyslexi samt inkludering och läs- och skrivundervisning. Källorna som valts ut och analyserats placerades under den kategori som stämde överens med innehållet. Om litteraturen berörde fler av kategorierna placerades de under alla kategorier som de berörde. När materialet hade kategoriserats sammanfattades den information som var användbar för resultatet. Efter att sammanfattningarna hade skrivits kategoriserades innehållet ytterligare utefter forskningsfrågorna. Två huvudkategorier framställdes och berörde de svårigheter som elever med dyslexi har i läs- och skrivutvecklingen samt vilka förutsättningar som kan skapas i undervisningen utifrån ett inkluderande förhållningssätt. Sedan kunde litteraturen och dess innehåll jämföras utifrån kategorierna för att hitta likheter och skillnader som kunde presenteras i studiens resultat. Kategorierna valdes ut för att texterna skulle knytas an till studiens syfte och besvara frågeställningarna. De var även användbara för att skapa en logisk struktur och en röd tråd genom hela studien.

Analyserad litteratur

Författare	År	Publikationstyp	Titel
Almqvist, L., Malmqvist, J., & Nilholm, C.	2015	Bok, antologi	Vilka stödinsatser främjar uppfyllelse av kunskapsmål för elever i svårigheter? – en syntes av metaanalyser
Ashby, C., Burns, J., & Royle, J.	2014	Tidskriftsartikel	All kids can be readers: The marriage of reading first and inclusive education
Barnes, M. K.	1999	Tidskriftsartikel	Strategies for collaboration: A collaborative teaching partnership for an inclusion classroom
Fouganthine, A.	2012	Doktorsavhandling	Dyslexi genom livet: Ett utvecklingsperspektiv på läs- och skrivsvårigheter
Göransson, K., Nilholm, C., & Karlsson, K.	2011	Tidskriftartikel	Inclusive education in Sweden? A critical analysis
Hay, G. H., Courson, F. H., & Cipolla, J. M.	1997	Tidskriftsartikel	Strategies for success in inclusive classrooms
Høien, T., & Lundberg, I.	2013	Bok	Dyslexi: från teori till praktik
Leatherman, J M., & Niemeyer, J A.	2005	Tidskriftsartikel	Teachers' Attitudes Toward Inclusion: Factors Influencing Classroom Practice
Myrberg, M.	2007	Bok, kunskapsöversikt	Dyslexi: En kunskapsöversikt
Nilholm, C.	2005	Tidskriftsartikel	Specialpedagogik: Vilka är de grundläggande perspektiven?

Nilholm, C.	2006	Rapport	Inkludering av elever "i behov av särskilt stöd": vad betyder det och vad vet vi?
Sandström Kjellin, M., & Granlund, M.	2006	Tidskriftsartikel	Children's engagement in different classroom activities
Tjernberg, C.	2013	Doktorsavhandling	Framgångsfaktorer i läs- och skrivlärande: En praxisorienterad studie med utgångspunkt i skolpraktiken

Resultat

I kommande avsnitt presenteras källor som hittats genom informationssökningen och som genomgått en analys. Likheter och skillnader utifrån forskning kommer också att redogöras. Först sker en förklaring av symtom och de svårigheter som är vanliga för elever med dyslexi. Fortsättningsvis poängteras insatser och strategier som kan skapa förutsättningar för en inkluderande läs- och skrivundervisning för elever med dyslexi.

Symtom och svårigheter för elever med dyslexi

Høien och Lundberg (2013) förklarar att forskningen har utgått från olika tillvägagångssätt för att studera dyslexi och för att uppnå omfattande kunskaper inom området. Det har också spenderats tid på att skapa undergrupperingar av dyslexi för att nå fler likartade grupper. Sådana grupperingar är exempelvis auditiv dyslexi, visuell dyslexi samt audiovisuell dyslexi. Det är däremot viktigt att poängtera förekomsten av individuella skillnader även i undergrupperingarna. Fouganthine (2012) förklarar att dyslexi är en form av läs- och skrivsvårighet. Hon menar att svårigheter i läs- och skrivutvecklingen kan förekomma hos elever av olika anledningar. Dessa kan vara koncentrationssvårigheter eller liten erfarenhet av läsning. Dyslexi beror på en funktionsnedsättning som eleverna har och det medför problem vid automatiserad ordavkodning som i sin tur leder till läs- och skrivsvårigheter. Graden av läs- och skrivsvårigheter för elever med dyslexi beror dels på graden av elevens funktionsnedsättning samt de yttre kraven i den miljö som eleverna befinner sig i. Hon framför att det är svårt att sätta en gräns för vem som egentligen har dyslexi. Något som

då kan observeras är om eleven inte utvecklas efter en intensiv träningsperiod. Elever med dyslexi utvecklas inom deras läs- och skrivinläring men har svårigheter som elever utan dyslexi inte stöter på (Fouganthine, 2012).

Høien och Lundberg (2013) menar att dyslexi definieras som: dys = svårigheter, lexia = ord. Enligt författarna finns sex olika symtom hos elever med dyslexi. Dessa symtom innebär: nedsatt förmåga i att avkoda ord, svårighet i att avkoda nonsensord, dålig rättskrivning, resistent lässvårigheter, signifikant skillnad mellan färdighet i hörförståelse och läsförståelse samt att svårigheterna är ärftliga. Författarnas egen definition av begreppet är att dyslexi innebär en störning i särskilda språkliga funktioner. Störningen märks först av när det ska ske automatiserad avkodning och genom dålig rättskrivning. Detta sker för att det finns en brist i barnets fonologiska system. Fouganthine (2012) beskriver begreppet på ett liknande sätt. Hon menar att dyslexi innebär att det kan finnas en avvikelse i barns språkliga funktioner samt att det är ärftligt. Høien och Lundberg (2013) tillägger att begreppet ”dyslexi” ännu inte har fastställts. Det finns flera definitioner av begreppet och därför är det viktigt att vara beredd att diskutera och sätta frågetecken angående begreppets innehåll. Termen ”läs- och skrivsvårigheter” säger inget om varför elever har detta eller vilka orsaker som kan finnas till varför elever har svårigheter. Myrberg (2007) instämmer med att dyslektiska symtom innehåller nedsatt förmåga att stava och avkoda ord. Han redogör även för viktiga observationer som kan bidra till att upptäcka elever som kan vara i riskzonen. Sådana observationer kan vara att elever har en försenad språkutveckling, att det finns dyslexi inom familjen och att elever inte visar något intresse för varken berättande eller rim. En annan observation kan vara att elever inte ställer frågor om bokstäver och ord. Fortsättningsvis förklarar han att en elev med läs- och skrivsvårigheter hanterar svårigheterna på olika sätt. Vissa elever tar hjälp av familj, vänner eller lärare. Samtidigt finns det elever som istället utesluter läsning och skrivning helt då det upplevs som svårt och jobbigt. Vissa elever undviker ibland svårigheterna genom att istället välja lättlästa texter med många bilder. Han fortsätter förklara att flera elever med dyslexi förknippar läs- och skrivutvecklingen med en ständig press och känsla av misslyckande. Høien och Lundberg (2013) instämmer med att elever som misslyckas vid sina försök att skriva och läsa istället undviker det. Författarna framhåller att elever med dyslexi lätt kan bli okoncentrerade och kan ha svårigheter med samarbete.

Fouganthine (2012) informerar att om en elev möter hinder vid läs- och skrivprocesserna hamnar eleven under området läs- och skrivsvårigheter. De elever som läser mycket och

som läser bra, när det rör sig om texter eller böcker som berör deras intressen, kallas för kompenserade dyslektiker. Författaren menar att det är oklart vad begreppet betyder. Hon påpekar att de elever som kallas för detta har läst och skrivit såpass mycket att svårigheterna försvunnit på ett framträdande sätt. Det finns flera faktorer till varför vissa elever har läs- och skrivsvårigheter. Sådana kan exempelvis vara att alla individer har olika förutsättningar och omges av olika miljöer (Høien & Lundberg, 1999; Vellutino, Fletcher, Snowling & Scanlon, 2004; refererad i Fouganthine, 2012). Fouganthine (2012) menar att de förutsättningar som eleverna har utanför skolan som exempelvis stöd hemifrån samt tillgång till läsmaterial kan vara positiva, men att läs- och skrivpraktikerna ändå kan vara problematiska. Svårigheterna kan uppfattas vara permanenta och svåra att påverka med undervisning eller stöd. Denna grupp elever har läs- och skrivsvårigheter och det är dessa elever som har dyslexi.

Förutsättningar för elever med dyslexi inom läs- och skrivundervisningen

Tidiga stödinsatser

Stödinsatser har en betydande roll för att motverka stora gap mellan elevers läs- och skrivutveckling. Gapen tenderar att öka för elever med läs- och skrivsvårigheter om stödinsatser inte sätts in i tid (Myrberg, 2007). Fouganthine (2012) delar åsikt om idén med behovet av tidiga stödinsatser. Hon förklarar att undervisningen måste anpassas efter förutsättningar och behov för att elever ska undvika att misslyckas i läs- och skrivpraktikerna. Utan tidiga insatser kan eleverna därför gå miste om en sådan anpassning. Elever med dyslexi bör tidigt, om möjligt redan i förskoleklass, ledas in i skriftspråkets värld på ett lugnt och pedagogiskt sätt. En tillämpning av tidiga stödinsatser kan ge goda förutsättningar för att elever ska få tillgång till den hjälp de behöver för att utveckla sina läs- och skrivförmågor. Høien och Lundberg (2013) menar att om insatser sätts in tidigt, i årskurserna 1-3, kan cirka 80 % av eleverna besegra sina svårigheter och underlätta sin skrivning och läsning i högre årskurser. Det är viktigt att elever inte får en jobbig start i sin skriv- och läsinläring. Eleverna kan då hamna i en ond cirkel och tappa tro på sin egen förmåga. En konsekvens av en sådan ond cirkel kan vara att eleverna upplever skolgången som negativ. Tidiga stödinsatser kan därför bidra till att elever kan uppnå goda resultat i längden.

Arbetsätt och metoder

Tjernberg (2013) presenterar i sin studie exempel på lärares undervisning som visat sig

vara framgångsrik för elever med dyslexi. Hon förklarar att varierade arbetsätt är en nödvändighet för att kunna möta alla elever. Høien och Lundberg (2013) menar dock att undervisningen måste anpassas till elever med dyslexi. Detta måste ske för att de ska få samma chans till utveckling som resterande elever i klassen. Extra stöd måste finnas tillgängligt för elever med dyslexi samtidigt som det måste ske varierade former av läsning som exempelvis högläsning, självständig läsning eller läsning i mindre grupper. Det bör även finnas blandat läsmaterial i klassrummet. Elever med dyslexi måste få direkt vägledning vilket kan vara svårt att uppnå i ett klassrum. För att eleverna ska kunna inkluderas i undervisningen krävs därför att den är flexibel och anpassad till de enskilda eleverna och efter deras förutsättningar. Almqvist, Malmqvist och Nilholm (2015) förespråkar att kamratlärande är ett bra arbetsätt för att utveckla elevers läsförmåga. Det har speciellt visat sig ha en god effekt för elever med inlärningssvårigheter. Med kamratlärande menar de att elever lär ut till varandra och att detta är en form av stödsats. En god avkodningsförmåga är viktig för att förstå en texts innehåll och när avkodningen brister blir utvecklingen av läsförståelsen drabbad. Kamratlärande kan därför vara gynnsamt eftersom arbetsättet enligt författarna visat sig ha goda effekter i läsinlärningen. Tjernberg (2013) förklarar att elever med dyslexi behöver utmanas i undervisningen men att stödet som eleverna är i behov av ständigt ska finnas tillgängligt. Utifrån sin studie menar hon att eleverna i undervisningen måste få möjlighet att utvecklas både i språkets form och dess funktion för att utveckla läs- och skrivförmågorna.

Myrberg (2007) skriver om ett projekt där forskare arbetar för att förebygga och motverka läs- och skrivsvårigheter. Forskare inom projektet har dragit ett antal slutsatser för hur lärare med hjälp av undervisningen kan skapa goda förutsättningar för elever med dyslexi. Det är inte fråga om att ett enda arbetsätt ska kunna skapa dessa förutsättningar. Flera krav presenteras i projektet som ska vara gynnsamma för undervisningen relaterat till elever med dyslexi. Det första som är viktigt för en god dyslexiundervisning är att eleverna får uppgifter som de lyckas med för ett stärkande av deras självförtroende. När läs- och skrivpraktikerna utgörs av uppgifter som eleverna har större chans att lyckas med kan misslyckandekänslor undvikas. Det kan i sin tur förebygga negativa känslor för skolan i allmänhet. Tjernberg (2013) menar däremot att utmaningen i undervisningen också är viktig. Samtidigt som eleverna ska ha möjlighet att lyckas med uppgifterna måste de därför även vara utmanande. Forskare som ingår i det projekt som Myrberg (2007) hänvisar till menar att eleverna behöver få syn på både sina styrkor och svagheter. Om inte svagheter tränas

utgör de ett hinder för utvecklingen av att läsa och skriva. En- till- en--undervisning är ett arbetssätt som ska vara effektivt för elever med dyslexi. Arbetssättet innebär att läsförståelse, fonologisk förmåga och ordkunskap tränas med hjälp av datorbaserad undervisning (Torgesen, 2001 refererad i Myrberg, 2007). Myrberg (2007) framför även att forskare som ingår i ovanstående projekt förespråkar detta arbetssätt för elever med dyslexi eftersom fonologiska förmågor kan tränas. Träning av fonologiska förmågor anses vara en viktig del för en lyckad läs- och skrivundervisning. Andra aspekter som han presenterar utifrån projektet är att flytande läsinlärning är viktig och att repetitionsläsning är ett avgörande inslag för att uppnå läsflyt. Uppföljning och utvärdering är betydelsefulla delar i undervisningen för att eleverna ska ha möjlighet till återkoppling av resultaten. Lärare ska också tillämpa en individuell elevuppföljning. Hur framgångsrik denna uppföljning blir beror på klassens storlek och därför är klasstorleken en avgörande aspekt för hur framgångsrik elevernas läs- och skrivutveckling blir. Ett gott samarbete mellan speciallärare, specialpedagog och klasslärare är också viktigt för att kunna skapa goda förutsättningar i läs- och skrivundervisningen (Myrberg, 2007). Ashby et al. (2014) beskriver en skola som arbetar för att uppnå en inkluderande undervisning. Samarbetet mellan skolans personal är en av huvudfaktorerna för att kunna åstadkomma ett inkluderande arbetssätt. Alla elever undervisas av lärare som tillsammans har planerat och anpassat undervisningen för att ett inkluderande förhållningssätt ska tillämpas genom hela skoldagen.

Myrberg (2007) poängterar att det inte finns några genvägar vad gäller läs- och skrivutvecklingen. Han förklarar att det finns påhittade kurer för dyslexi som ska hjälpa eleverna. Fortsättningsvis menar han att läsning och skrivning är förmågor som utvecklas över tid. Det krävs flera tusen timmar bestående av träning för att kunna uppnå ett gott flyt och för att bli en god läsare och skrivare. Tjernberg (2013) menar att det är viktigt med ett samarbete mellan forskning, skola och lärare för att kunna utveckla undervisningen för elever med dyslexi. Det är meningsfullt för att skolor och lärare ska kunna tillämpa de metoder som forskningen förespråkar. Det är angeläget att skolor och lärare följer upp och utvärderar metoderna för att forskningen ska kunna fortsätta utveckla läs- och skrivundervisningens arbetssätt och metoder. Detta kan sedan lärare omsätta i praktiken för att åter följa upp och utvärdera. Myrberg (2007) förklarar däremot att avståndet mellan skola och forskning har ökat under de senaste 30 åren. Almqvist et al. (2015) menar att det finns lärare som inte tillämpar forskningen i sina klassrum. Det är främst de lärare som ser läs- och skrivsvårigheterna som elevernas individuella brister. Nilholm (2006) framhåller att ett sådant

tankesätt inte är nyckeln till ett inkluderande klassrum. Han menar istället att olikheterna i elevernas förmågor ska ses som tillgångar.

Lärarkompetens, lärarattityd och klassrumsmiljö

Utifrån forskning kan några gemensamma resonemang konstateras angående elever med dyslexi. Resonemangen är att lärares attityder, klassrumsklimat och olika metoder i pedagogiken påverkar elevernas prestationer i läs- och skrivundervisningen (Sandström Kjellin & Granlund, 2006). Enligt Høien och Lundberg (2013) måste det pedagogiska arbetet utgöras av en bredd. Lärarens uppgift är inte endast att underlätta läsningen för elever med dyslexi. Eleverna måste även få känna att läsning och skrivning är meningsfullt samt att lärandet känns viktigt. För att möjliggöra upplevelsen av ett meningsfullt lärande måste de texter som läraren väljer ut vara intressanta och personliga för eleverna. Lärarkompetensen återkommer flera gånger i Tjernbergs (2013) studie som betydelsefull för att elever ska kunna lyckas i sitt lärande. Hon förklarar att både teoretiska och praktiska kunskaper är nödvändiga för att bli en skicklig lärare. Det är dock inte tillräckligt eftersom kunskaperna tillsammans måste omsättas i vad hon kallar för ett handlingsorienterat lärande. Myrberg (2007) instämmer med att lärarkompetensen är av stor vikt för en lyckad läs- och skrivundervisning för elever med dyslexi. Han menar att alla lärare som ingår i elevernas undervisning måste ha kunskap om läs- och skrivsvårigheter för att undervisningen ska bli framgångsrik. Det är viktigt för att läsning och skrivning är aktiviteter som ingår i de flesta skolämnen. Därför krävs en undervisning som i sin helhet utgår från ett specialpedagogiskt perspektiv. Ett sådant perspektiv innebär att alla de lärare som undervisar elever med dyslexi måste ha tillräckliga kunskaper om svårigheterna för att kunna stötta eleverna. Fougant-hine (2012) menar också att eleverna själva måste få förklarat för sig varför de har svårt att läsa och skriva. Genom undervisning kan de lära sig vilka strategier som kan användas för att motverka svårigheterna. Høien och Lundberg (2013) beskriver betydelsen av att läraren ska vara skicklig och kunna skapa ett undervisningsupplägg som passar den enskilde eleven. Författarna menar att det inte finns ett enda lektionsupplägg som passar alla elever. Det måste vara en undervisning som väcker motivation hos individerna i klassen utefter egna erfarenheter. Lärarens engagemang är viktigt och hon eller han måste alltid tro på att alla elever kommer utvecklas inom sina läs- och skrivförmågor. Enligt Fougant-hine (2012) och Myrberg (2007) framgår det dock att lärarkompetensen är bristfällig i relation till läs- och skrivsvårigheter. En sådan bristfällig kompetens kan innebära att läs- och skrivsvårigheter inte upptäcks i tid. De stödinsatser som ska skapa förutsättningar för

en god pedagogik sätts därför också in för sent. Konsekvensen av sent insatta stödinsatser kan vara att läs- och skrivsvårigheterna medför en komplicerad inlärningsprocess under en längre period. Förutsättningar för en god lärarkompetens är enligt Tjernberg (2013) att organisation, tid och kommunikativa möten sker kontinuerligt och är en del av det vardagliga arbetet.

Lärarna i Tjernbergs (2013) studie visar i sin pedagogik en god attityd till elevernas för-
mågor och möjligheter att utvecklas i läs- och skrivinläringen. Attityden är av betydande roll för att möjliggöra en inkluderande undervisning. Leatherman och Niemeyer (2005) förklarar att lärarens attityd påverkar undervisningen genom hur läraren beter sig i klassrummet och interagerar med eleverna. Lärarens attityd påverkar även hur pass framgångsrik undervisningen blir utifrån ett inkluderande förhållningssätt (Stafford & Green, 1996, refererad i Letherman & Niemeyer, 2005). Flera vetenskapliga litteraturer har som återkommande slutsats att lärarens attityder har stor effekt på om undervisningen blir framgångsrik. Sandström Kjellin och Granlund (2006) förklarar i sin rapport att lärarattityden är av stor innebörd för att möjliggöra en inkluderande undervisning för elever med inlärnings-svårigheter.

Elever med dyslexi och elever med läs- och skrivsvårigheter i allmänhet bör ingå i ett klassrum där ett gott klimat är eftersträvat. Läs- och skrivundervisningen ska vara strukturerad och innehållet ska hela tiden samspela (Tjernberg, 2013). Sandström Kjellin och Granlund (2006) intygar tillsammans med Høien och Lundberg (2013) att klassrumsklimatet är en avgörande faktor för en lyckad undervisning. Författarna menar att det är viktigt att skapa en god inlärningsmiljö för att alla elever ska ha goda möjligheter att utvecklas. En betydelsefull aspekt för att skapa en god inlärningsmiljö är att undervisningen innehåller samma delar för de elever som har god läsutveckling som för de med läs- och skrivsvårigheter. Tjernberg (2013) menar att de lärare som ingår i hennes studie förespråkar en gemensam värdegrund både för lärare och elever för att kunna möjliggöra för en god pedagogisk miljö. Hon fortsätter förklara att den pedagogiska och den sociala miljön samspelar. En god pedagogisk miljö kan därför ge förutsättningar för att skapa en god social miljö.

Kompensatoriska verktyg

För att elever med dyslexi ska kunna utveckla sina läs- och skrivförmågor bör kompensatoriska verktyg finnas tillgängliga i undervisningen. Sådana verktyg kan exempelvis vara digitala (Tjernberg, 2013). Myrberg (2007) förklarar att forskning till största del pekar ut

datorn som ett pedagogiskt hjälpmedel. Detta hjälpmedel kan stärka och utveckla läs- och skrivförmågor om det används på rätt sätt. Användandet av datorer kan motivera elever med dyslexi att arbeta med svårigheterna. Datorerna kan bli ett stöd genom direkt feedback där eleverna kan arbeta mer självständigt. Detta kan leda till att resterande elever i klassen inte lägger märke till de svårigheter som elever med dyslexi har. Høien och Lundberg (2013) anser att datorn bör användas effektivt för att elever med dyslexi ska få möjlighet att känna en starkare självtillit. Genom datorn har eleverna möjlighet att ta del av ordbehandlingsprogram men behöver då stöd från lärare vad gäller rättskrivning. Författarna poängterar däremot att datorn inte får ta för stor plats eftersom eleverna även måste få möjlighet att skriva för hand. Förmågan att kunna skriva för hand är viktig eftersom flera situationer kräver en sådan kompetens. Datorn får därför inte ha för stort övertag under elevernas första skolår. Myrberg (2007) fortsätter poängtera styrkor med datorn som ett pedagogiskt hjälpmedel. Datorn möjliggör för elever med dyslexi att ta del av multimodala texter vilket innebär att texterna kan vara kombinerade med ljud och bild där eleverna får lära med hjälp av flera sinnen. Ashby et al. (2014) beskriver även en skola som tillämpar ett inkluderande arbetssätt där datorn är en del av undervisningen. Eleverna får möjlighet att arbeta mer självständigt vid denna station. Lärare måste dock finnas till hands som stöd och för att svara på eventuella frågor som kan komma uppträda.

Inkluderande läs- och skrivundervisning för elever med dyslexi

Nilholm (2005) anser att för möjliggörande av en inkluderande undervisning bör inte elever kategoriseras efter diagnos och få en anpassad undervisning utifrån att eleverna ses som problembärare. Han menar att detta är ett dilemma och att elever som är i behov av särskilt stöd, som elever med dyslexi, utsätts för en form av positiv diskriminering när de urskiljs från resterande elever. Høien och Lundberg (2013) menar dock att det är svårt att genomföra en bra undervisning för elever med dyslexi i ett klassrum tillsammans med andra elever. En bra undervisning förutsätter att den bygger på en grundlig diagnostisering och att svårigheterna tidigt identifieras samt att hjälp tilldelas. Fler förutsättningar för en god undervisning är att den innehåller ett fonologiskt grundarbete och att undervisningen sker i direkt form. Undervisningen bör även utgöras av en multisensorisk stimulering och ett arbetssätt som tillgodoser att flera sinnen används vid inläringen. Fortsättningsvis har eleverna nytta av att de känner att de behärskar undervisningens innehåll och att överinläring samt automatisering ingår i lärandet. Författarna menar också att det är svårt att ge

elever med dyslexi en bra undervisning utanför klassrummet vilket då kan kallas för specialundervisning. Om eleverna segregeras från klassrummet och har egen undervisning kan de gå miste om andra viktiga moment som känns meningsfulla för dem som exempelvis slöjd och hemkunskap. Göransson, Nilholm och Karlsson (2011) konstaterar ett problem som innebär att det verkar finnas svårigheter för skolor att se elevernas olikheter som något positivt. En individualisering av elevernas problem har fortfarande ett stort fokus och problemen ses som svagheter hos eleverna. Detta är enligt Nilholm (2005, 2006) inte vad inkludering innebär utan grundar sig på vad han förklarar som ett traditionellt specialpedagogiskt perspektiv där eleverna är problembärarna och inte själva undervisningen. För att elever med dyslexi ska inkluderas i läs- och skrivundervisningen bör därför ett första steg vara att eleverna inte ses som problembärare eftersom det liknar en positiv diskriminering. Skolan ska motverka diskriminering och därför bör problemet ligga i själva undervisningen om elever med dyslexi lyckas eller inte i sina läs- och skrivförmågor.

Ashby et al. (2014) förklarar hur en skola som arbetar för en inkluderande läs- och skrivpedagogik organiserar sin undervisning. De beskriver en läs- och skrivundervisning som består av olika stationer där eleverna arbetar gruppvis och får stöd från både klasslärare och specialpedagog. I stationerna får eleverna arbeta med varierade aktiviteter vad gäller arbetssätt och innehåll. Här menar Hay, Courson och Cipolla (1997) att det är lämpligt att använda olika modaliteter i undervisningen, som exempelvis visuellt och auditivt material. Ashby et al. (2014) fortsätter förklara att alla elever som ingår i den ovannämnda skolan ingår i samma undervisning. Det är undervisningen som anpassas efter eleverna för att skapa ett inkluderande klassrum. En viktig utgångspunkt för denna skola är att alla lärare är delaktiga i alla elevers undervisning för att en individualisering ska kunna möjliggöras. Lärarna i den skola som beskrivs menar att inkludering är en viktig grund i undervisningen samt att anta att alla elever kommer dra nytta av en rik och engagerad läs- och skrivundervisning (Ashby et al. 2014). För att uppnå en sådan inkluderande undervisning krävs tillgång till material av hög kvalitet samt klassrum som utgörs av mindre elevgrupper. Föräldrastödet är också en viktig förutsättning för att möjliggöra en sådan läs- och skrivundervisning. När skolans pedagoger samarbetar vad gäller planering och genomförande av undervisning kan de dra nytta av olika kompetensområden vilket gynnar alla elever (Ashby et al., 2014; Hay et al., 1997). Barnes (1999) skriver om ett samarbete som kommit till

mellan fyra olika lärare för att möjliggöra en inkluderande undervisning. Lärarna samtycker med vikten av kollegialt samarbete men lyfter att tiden för ett sådant gemensamt planerande inte är tillräcklig.

Diskussion

I studiens sista avsnitt diskuteras metoden och de val som gjorts i informationssökningen som kan ha påverkat studiens resultat. Slutsatser som dragits utifrån resultatavsnittet kommer att diskuteras och ställas i relation till styrdokument och lärarens roll i praktiken. Avslutningsvis presenteras förslag till vidare forskning som berör ämnesområdet.

Metoddiskussion

Resultatet som framkommit genom litteraturstudien grundar sig på 13 vetenskapliga källor. Ett krav när litteratursökningen genomfördes var att litteraturen vilade på vetenskap. Därför granskades källorna om de var *peer reviewed*. Det innebär att källorna genomgått en granskning och avgör om texten kan publiceras som vetenskaplig. Studien som gjorts utifrån syfte och frågeställningar innehåller flera gemensamma slutsatser från de källor som använts. Källornas gemensamma slutsatser resulterar i att undersökningen pekar mot ett trovärdigt resultat. Gällande studiens resultat är det viktigt med poängterandet av att undersökningen grundas på endast en liten del av den forskning som finns tillgänglig inom studiens ämnesområde. Det medför att det finns mer forskning och slutsatser att utgå från men som inte ryms inom ramen för denna litteraturstudie. Tidsaspekten kan därför riktas som kritik vad gäller studiens antal källor som kunnat analyseras. Till en början hittades flera källor som behandlade studiens ämne men som inte var vetenskapliga och kunde därför inte användas i resultatet. Källorna kunde istället användas till bakgrunden för att förklara ämnesområdet. Kritik kan riktas till det antal sökord som användes i studiens informationssökning. Orden kunde utvecklats i form av fler fräsökningar och AND-kombinationer. Flera ord kunde även använts för att finna mer material som kunde varit användbart för studiens resultat och därav kunna framföra flera skillnader inom forskning.

De frågeställningar som studien utgår från har som syfte att skapa en röd tråd genom hela arbetet. Frågorna avgränsade därför vilken litteratur samt vilken del av innehållet i källorna som användes till resultatet. Det innebär att det finns fler aspekter inom ämnesområdet men som valts bort då de inte berör frågeställningarna. Sådana aspekter har fokuserat mer

på läs- och skrivsvårigheter i allmänhet och inte preciserat sig på elever med dyslexi och inkludering som utgör en stor del av syftet. Frågeställningarna har påverkat studiens slutsatser utifrån att endast stycken i få källor valts ut då källan som helhet inte berört studiens syfte. Urvalet av den information som samlats in har påverkat resultatet genom en avgränsning av vad studien ska behandla. Det medför att andra faktorer som kan påverka inläringen för elever med dyslexi, som elever med svenska som andraspråk, dyslexi i kombination med *Attention deficit hyperactivity disorder* (ADHD) eller hörselnedsättning inte berörs i resultatet. Det är något som innebär att elevernas läs- och skrivutveckling kan påverkas ytterligare och kräva flera arbetssätt och metoder men som inte framkommer i denna studie. Ett exempel på en källa som påverkat resultatet är Nilholm (2006). Han delar in begreppet inkludering i olika dimensioner för att diskutera vad begreppet får för innebörd i olika sammanhang. En begränsning av inkluderingsbegreppet blev därför nödvändig för att kunna skapa ett tydligt syfte med studien. Det framgår i studiens bakgrund att den dimension av inkludering som berörs är en klassrumsdimension.

Tidigare erfarenheter från lärarutbildningen har resulterat i att egna förförståelser av begreppet inkludering kan ha påverkat vad som valts ut från de källor som studien utgörs av. Erfarenheter från verksamhetsförlagd utbildning och från egen skolgång är att det förekommer att elever med inlärningssvårigheter segregeras i undervisningen. Som följd har därför inkludering blivit en del av studiens utgångspunkt för att se om forskning stämmer överens med tidigare erfarenheter.

Ytterligare tillvägagångssätt för att finna fler vetenskapliga källor till studien hade kunnat tillämpas genom att besöka Specialpedagogiska skolmyndigheten. Där finns olika litteraturer som utgörs av specialpedagogisk forskning. Sådan litteratur hade kunnat användas till både bakgrund och resultat. Källor som använts i bakgrunden har inget vetenskapligt krav och därför hade tidigare erfarenheter från verksamhetsförlagd utbildning kunnat användas som kompletterande information. Genom att kontakta de föreläsare som behandlar ämnena dyslexi, läs- och skrivundervisning och inkludering på högskolan hade möjligtvis tips till relevant material kunnat tilldelas. Sådant material hade både kunnat utgöras av vetenskaplig information och övrig litteratur som kunnat bidra med material till både bakgrund och resultat. Varför informationssökningens tillvägagångssätt inte innehåller ovanstående exempel är på grund av den tidsmarginal som styrde studien. I framtida studier kan dessa tillvägagångssätt tillämpas för att samla ytterligare information.

Resultatdiskussion

Inkludering och styrdokument

Syftet med litteraturstudien är att undersöka hur elever med dyslexi i årskurs F-3 kan inkluderas utifrån en klassrumsdimension i läs- och skrivundervisningen. När de styrdokument som studien vilar på har studerats har det framkommit ett dilemma som rör inkluderingsbegreppet. Dilemmat är att styrdokumentet inte ordagrant nämner inkludering. Det innebär att individer som tar del av styrdokumentet själva får tolka innehållet och dra egna slutsatser angående inkludering. Grundskolans läroplan (Skolverket, 2011) fastslår att diskriminering och kränkande behandling ska motverkas. Utifrån de vetenskapliga litteraturer som studien utgår från framgår det att inkluderande miljöer varken accepterar diskriminering eller kränkande behandling. Från det drar vi slutsatsen att läroplanen (Skolverket, 2011) utgår från ett inkluderande förhållningssätt men att det inte bokstavligen framgår att stycket talar om inkludering. Det blir istället en tolkningsfråga. Salamancadeklarationen (Svenska Unescorådet, 2006) använder begreppet integrering men som belyser samma aspekter av vad inkludering innebär utifrån studiens källor. Med tanke på inkludering och dess viktiga syn på skolverksamheten är det underligt att styrdokumentet inte lyfter detta begrepp på en mer grundlig nivå. Detta bör nämnas för att motverka förvirring av begreppet men också för att kunna tillämpa inkludering i skolor. Studien utgår därför från egna tolkningar av inkluderingsbegreppet utifrån styrdokumentet.

Dimensioner av inkludering

För att kunna undersöka hur elever med dyslexi kan inkluderas i läs- och skrivundervisningen krävs en förståelse för inkluderingsbegreppet. Litteraturstudien fokuserar till största del på hur ett inkluderande klassrum bör se ut relaterat till läs- och skrivundervisning och elever med dyslexi. Nilholm (2006) skriver om individens upplevelser i samband med inkludering och som vi känner är en viktig del att lyfta då detta är en del av hur inkluderande ett klassrum blir. Han uttrycker att individens upplevelser av erkännande och tillhörighet är en avgörande dimension för inkludering. För att uppnå ett inkluderande arbetssätt är det därför viktigt att denna dimension ingår i klassrumsdimensionen. Viktigt att poängtera är att alla dimensioner av begreppet inkludering är betydelsefulla för att skapa ett inkluderande skolsystem. En slutsats att dra utifrån resultatet är att det aldrig är eleverna som är problemet till svårigheterna. Det är skolans uppdrag att utforma en utbildning som passar alla. Skolan måste förändras för att skapa ett inkluderande system där alla har möjlighet att utvecklas. I vår verksamhetsförlagda utbildning har vi vid flera tillfällen kunnat konstatera

att lärare ofta arbetar för att skapa en trygg miljö i klassrummet genom samarbetsövningar. Denna trygghet kan medföra att elever känner en tillhörighet i klassen och är därför ett positivt steg i riktning mot en inkluderande undervisning.

Undervisning och resurser

Den diskriminering som Nilholm (2006) tidigare nämner innebär att elever segregeras och separeras från undervisningen i klassrummet. Detta har även vi observerat som förekommande utifrån verksamhetsförlagd utbildning. Då pekas eleverna ut som en grupp som skiljer sig från vad normen anses vara det ”normala”. Det står tydligt i Skollagen (SFS 2010:800) och läroplanens värdegrund (Skolverket, 2011) att kränkande behandling och diskriminering aktivt ska motverkas. Diskrimineringslagen (SFS 2008:567) framför bestämmelser som syftar till att diskriminering ska motverkas och istället främja allas lika rättigheter. Ett dilemma som uppstår utifrån studiens resultat är att Høien och Lundberg (2013) förklarar att det är svårt att genomföra en framgångsrik undervisning där alla elever aktivt kan delta. Det kan innebära att elever med dyslexi inte får den undervisning som de behöver för att kunna utveckla läs- och skrivförmågorna. En fråga som väcks blir därför hur undervisningen ska se ut för att inte diskriminera elever i form av diagnosgrupper och segregering när de samtidigt kan utsättas för att inte få den undervisning som på bästa sätt gynnar elevernas utveckling? Ett alternativ som vi kommit fram till utifrån studiens resultat är att skapa mindre klasser där läraren får möjlighet att individualisera undervisningen. Myrberg (2007) förklarar att forskare inom ett projekt har kommit fram till att klassens storlek påverkar lärarens möjlighet att följa upp individerna i klassen. Uppföljningen framgår som en viktig del av att skapa förutsättningar för elever med dyslexi i läs- och skrivundervisningen. Därför skulle mindre klasser kunna möjliggöra för förutsättningen att följa upp och fortsättningsvis utveckla elevers läs- och skrivförmågor. Deltagande i verksamhetsförlagd utbildning har medfört ett konstaterande om att klasserna ofta består av stora elevgrupper. Det är inte enbart elever med dyslexi som påverkas negativt av stora klasser utan även övriga elever kan ha svårt att koncentrera sig. Dilemmat blir att fler resurser krävs för en tillämpning av mindre klasser men som ofta inte finns tillgängliga i dagens skolor. Därför skulle resursfrågan kunna ses som en avgörande faktor för att skapa de förutsättningar som krävs för en inkluderande läs- och skrivundervisning för elever med dyslexi. Ytterligare erfarenheter från den praktiska verksamheten är att skolornas ekonomi ofta diskuteras. Den anses inte vara tillräcklig för att anställa resurser i den mån som behövs i dagens skolverksamhet.

Undervisning och lärarkompetens

För att utforma en undervisning som är inkluderande och som förutsätter en god läs- och skrivutveckling för elever med dyslexi är det viktigt att komma ihåg att alla elever är olika. Høien och Lundberg (2013) poängterar att forskning har utvecklat olika grupperingar för elever med dyslexi. Författarna förtydligar att sådana grupper kan delas in i vad som kallas för auditiv dyslexi, visuell dyslexi och audiovisuell dyslexi. Egna slutsatser angående dessa grupperingar är att de borde kunna nyttjas i lärarens sätt att organisera undervisningen. Det skulle kunna ske fler anpassningar för att ge det stöd som varje elev behöver. Vad som är viktigt att komma ihåg är att eleverna inte får grupperas efter deras svårigheter i klassrummet eftersom det är en form av segregering. Grupperingarna ska endast ses som en tillgång för att utveckla en undervisning som kan möta elevernas olikheter. Ett problem som Høien och Lundberg (2013) konstaterar är att det finns stora individuella skillnader inom grupperingarna därför skulle ytterligare undergrupperingar kunna konstateras för en mer anpassad undervisning.

I studiens resultat framgår det att variation i arbetssätt och innehåll är nödvändigt för att möjliggöra en inkluderande och god läs- och skrivundervisning (Ashby et al., 2014; Høien & Lundberg, 2013; Myrberg, 2007; Tholin, 2007; Tjernberg, 2013). Skollagen (SFS 2010:800) fastställer att utbildningen ska medföra en personlig utveckling för alla elever. Därför vill vi, precis som källorna i studiens resultat och utifrån verksamhetsförlagd utbildning, poängtera vikten av att läraren planerar för en varierad undervisning för att nå ut och skapa goda förutsättningar för alla elever. Detta upplever vi som en av de största utmaningar inom läraryrket. Inte vad gäller själva processen att variera. Utmaningen ligger i att nå ut till varje individ i klassrummet för att skapa de förutsättningar som behövs för varje elevs utveckling. För att kunna planera för en sådan undervisning krävs en omfattande lärarkompetens. En viktig aspekt som Myrberg (2007) lyfter är att elever med dyslexi ska ingå i en pedagogik där alla lärare som är delaktiga i elevernas undervisning ska ha kunskaper om läs- och skrivsvårigheter. Kunskaperna innefattar olika arbetssätt och metoder som kan gynna elevernas utveckling. Läsning och skrivning ingår i fler ämnen än svenska därför är det viktigt att alla pedagoger är inlästa på området. Vi drar slutsatsen att även vårdnadshavare måste vara insatta i de svårigheter som elever med dyslexi har. Det är betydelsefullt eftersom läs- och skrivaktiviteter även förekommer utanför skolan. För att elever med dyslexi ska få en bra utgångspunkt i sin läs- och skrivutveckling krävs därför ett samarbete mellan lärare och vårdnadshavare. Samarbetet utgörs av att läraren försöker

skapa goda relationer till vårdnadshavarna för att tillsammans arbeta för elevens utveckling. Vår pågående utbildning har bidragit med både praktiska och teoretiska erfarenheter vad gäller relationsskapande. Relationer till både vårdnadshavare och elever är betydelsefullt för att uppnå en undervisning som är byggd på tillit. Genom att läraren skapar relationer till vårdnadshavare anser vi att de blir mer involverade i sina barns skolgång och blir även mer medvetna om hur de kan stötta sina barn hemifrån. En sådan stöttning är viktig för att ge elever så goda förutsättningar som möjligt.

Bristfällig lärarkompetens

Ett dilemma utifrån den lärarkompetens som Myrberg (2007) och Tjernberg (2013) beskriver som viktig är att studiens resultat visar att kompetensen är bristfällig. Fouganthine (2012) förklarar att kunskaperna om dyslexi är otillräckliga och att pedagoger behöver bredda sitt kunnande inom ämnet. Läroplanen (Skolverket, 2011) säger att lärare ska utforma sin undervisning efter alla elevers behov och förutsättningar. Vi drar slutsatsen att detta inte sker om pedagoger inte får den utbildning de behöver för att upptäcka läs- och skrivsvårigheter och därmed möjliggöra för stödinsatser. I yrkesverksamheten krävs därför att tid och ekonomi läggs på utbildningar och möten mellan pedagoger för att utveckla fler kompetenser. Som blivande lärare anser vi därför att det är viktigt att vara medveten om vilka svårigheter som kan förekomma och hur de tidigt kan upptäckas för att kunna utforma en undervisning som tillgodoser alla elever.

Avslutande diskussion

Genom studiens resultat har vi försökt att besvara vilka svårigheter elever med dyslexi har och hur goda förutsättningar kan skapas för en inkluderande läs- och skrivundervisning för elever med dyslexi. Genom hela studien utgår inkluderingsbegreppet från en klassrumsdimension där vi går in på olika aspekter som är viktiga för att uppnå en inkluderande undervisning. Från studiens resultat framgår det att elever med dyslexi främst har svårigheter med ordavkodning och rättstavning (Fouganthine, 2012; Høien & Lundberg, 2013; Myrberg, 2007). Förutsättningar för att möjliggöra en inkluderande läs- och skrivundervisning för elever med dyslexi innebär att elevernas olikheter ses som tillgångar i undervisningen. Det krävs även att insatser sätts in tidigt och att undervisningen utformas utifrån varierade arbetssätt samt individualisering. Samarbete mellan personal, klasstorlek, god klassrumsmiljö, lärarkompetens, lärarattityd och kompensatoriska verktyg är också viktiga aspekter för att uppnå en god och inkluderande läs- och skrivundervisning för elever med dyslexi

(Ashby et al., 2014; Fouganthine, 2012; Høien & Lundberg, 2013; Myrberg, 2007; Nilholm, 2005; Nilholm, 2006; Tjernberg, 2013).

För att i framtiden kunna delta i ett skolsystem som utmärker sig för att vara en skola för alla är en viktig utgångspunkt att varje elev ses som betydelsefull i undervisningen och känner samhörighet i den sociala miljö som skolan är uppbyggd av. Den samhörighetskänsla som eftersträvas genom tillämpning av ett inkluderande klassrum är en viktig del för att elever med dyslexi ska känna lust till att lära och utvecklas i en gemenskap där alla olikheter ses som värdefulla. Ett konstaterande både utifrån studiens resultat och från verksamhetsförlagd utbildning är att det fortfarande finns mycket som behövs göras för att uppnå flera dimensioner av inkludering i skolsystemen. Om en skola någonsin kan anses vara färdig i förhållande till inkluderingsperspektivet kan vi inte svara på. Vi förutsätter dock att en skola aldrig kan ses som färdig utan att det alltid finns delar att utveckla i takt med samhällets utveckling. En bra början för att jobba för en inkluderande skola är att varje lärare försöker arbeta efter en undervisning där alla elever kan känna tillhörighet.

Vidare forskning

Tjernberg (2013) diskuterar vikten av samarbetet mellan skola och forskning för att utveckla läs- och skrivundervisningen. Myrberg (2007) menar däremot att avståndet mellan forskning och skola har ökat. Här bör noteras att Myrberg skrev detta 2007 och det skulle kunna se annorlunda ut idag. En slutsats vi drar utifrån detta ökade avstånd är att det har påverkat de lärare som enligt Almqvist et al. (2015) inte tillämpar forskningen i undervisningen. Författarna menar att de lärare som inte stödjer undervisningen på forskning kan se eleverna som problembärarna. Det ser därför ut att finnas ett samband mellan att lärare som inte tillämpar de arbetssätt och metoder som forskningen förespråkar inte heller arbetar efter ett inkluderande förhållningssätt. Om sambandet stämmer eller ej framgår inte i studiens källor. Det skulle kunna vara ett område för vidare forskning för att se om det finns ett samband eller om det endast är tillfälligheter. Ett annat förslag på vidare forskning gäller inkludering. Det framgår av studiens resultat att elever inte ska urskiljas beroende på förutsättningar och behov. När forskningen talar om inkludering tar diskussionen automatiskt upp elever som är i behov av extra stöd eftersom de precis som alla elever ska inkluderas i undervisningen. När de elever som har svårigheter i undervisningen namnges

som "elever i behov av extra stöd" skiljs de per automatik ut från resterande elever. Är det möjligt att föra en diskussion om en inkluderande skola utan att behöva kategorisera barnen eller är det ett måste för att konstatera vad inkluderingsperspektivet innebär?

Referenser

- Almqvist, L., Malmqvist, J., & Nilholm, C. (2015). Vilka stödinsatser främjar uppfyllelse av kunskapsmål för elever i svårigheter? – en syntes av meta-analyser. I Vetenskapsrådet (red.), *Tre forskningsöversikter inom området specialpedagogik/inkludering* (s. 1-122). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Andersson, B., & Thorsson, L. (Red.). (2007). *Därför inkludering*. Umeå: Specialpedagogiska institutet.
- Ashby, C., Burns, J., & Royle, J. (2014). All kids can be readers: *Theory Into Practice*, 53(2), 98-105, DOI: 10.1080/00405841.2014.885809
- Barnes, M. K. (1999). Strategies for collaboration: A collaborative teaching partnership for an inclusion classroom. *Reading & Writing Quarterly*, 15(3), 233-238, DOI: 10.1080/105735699278206
- Brice, A., & Miller, R. J. (2000). Case studies in inclusion: What works, what doesn't. *Communication Disorders Quarterly*, 21(4), 237-241, DOI: 10.1177/152574010002100405
- Fouganthine, A. (2012). *Dyslexi genom livet: Ett utvecklingsperspektiv på läs- och skrivsvårigheter*. (Doktorsavhandling, Stockholms universitet, Specialpedagogiska institutet).
- Göransson, K., Nilholm, C., & Karlsson, K. (2011) Inclusive education in Sweden? A critical analysis. *International Journal of Inclusive Education*, 15(5), 541-555, DOI: 10.1080/13603110903165141
- Hay, G. H., Courson, F. H., & Cipolla, J. M. (1997). Strategies for success in inclusive classrooms. *Reading & Writing Quarterly*, 13(1), 97-100, DOI: 10.1080/1057356970130109
- Høien, T., & Lundberg, I. (2013). *Dyslexi: från teori till praktik* (2. uppl.). Stockholm: Natur & Kultur.
- Leatherman, J M., & Niemeyer, J A. (2005) Teachers' Attitudes Toward Inclusion: Factors Influencing Classroom Practice. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 26(1), 23-36. Hämtad från: <http://dx.doi.org/10.1080/10901020590918979>
- Myrberg, M. (2007). *Dyslexi: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Nilholm, C. (2005). Specialpedagogik: Vilka är de grundläggande perspektiven? *Pedagogisk Forskning I Sverige*, 10(2), 124-138.
- Nilholm, C. (2006). *Inkludering av elever "i behov av särskilt stöd": vad betyder det och vad vet vi?*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling
Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1824>

- Richardson, S O. (1996). Coping with dyslexia in the regular classroom: inclusion or exclusion. *Annals of dyslexia*, 46(1), 37-48. DOI: 10.1007/BF02648170
- Sandström Kjellin, M., & Granlund, M. (2006). Children's engagement in different classroom activities. *European Journal of Special Needs Education*, 21(3), 285-300, DOI: 10.1080/08856250600810724
- SFS. (2008:567). *Diskrimineringslagen*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet. Hämtad från: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567/
- SFS. (2010:800). *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, Lgr 11*. Stockholm: Skolverket.
- Svenska Unescorådet. (2006). *Salamanca deklARATIONEN och Salamanca +10*. Hämtad från: <http://www.unesco.se>
- Tinglev, I. (2007). Inkluderande svenskundervisning – är det möjligt? I B. Andersson & L. Thorsson (Red.), *Därför inkludering* (s. 145-154). Umeå: Specialpedagogiska institutet.
- Tjernberg, C. (2013). Framgångsfaktorer i läs- och skrivlärande: En praxisorienterad studie med utgångspunkt i skolpraktiken (Doktorsavhandling, Stockholm universitet, Specialpedagogiska institutionen).
- Tholin, J. (2007). Ordinläring för dyslexiska elever – och för alla de andra!. *Dyslexi: aktuellt om läs- och skrivsvårigheter*, 12(2), 22-23. Hämtad från: <http://bada.hb.se/bitstream/2320/3554/2/Tholin140508dyslexi.pdf>
- UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.

Bilaga

Översikt över analyserad litteratur

Författare Titel Tidsskrift Publikationsår Land Databas	Syfte	Design Urval Datainsamling	Resultat
<p>Lena Almqvist, Johan Malmqvist & Claes Nilholm.</p> <p>Vilka stödinsatser främjar uppfyllelse av kunskapsmål för elever i svårigheter? - en syntes av metaanalyser.</p> <p>Tre forskningsöversikter inom området specialpedagogik/inkludering/Vetenskapsrådet.</p> <p>2015.</p> <p>Sverige.</p> <p>Primo.</p>	<p>Att sammanställa effektforskning om olika stödinsatser som främjar uppfyllelse av kunskapsmål för elever i skolsvårigheter. Författarna har studerat vilka arbetssätt/pedagogiska undervisningsmetoder som leder till uppfyllelse av kunskapsmål för denna elevgrupp.</p>	<p>Sammanställt och analyserat 38 metaanalyser för 5 olika arbetssätt. Sammanställt och analyserat forskning inom läs- och skriv samt matematik.</p> <p>Litteratursökning.</p> <p>Syntes.</p>	<p>Flera arbetssätt och metoder har visat sig effektiva för att elever i svårigheter ska ha möjlighet att uppnå kunskapskraven. Författarna anser att det behövs mer forskning inom samarbetslärande och individuellt lärande för elever med inlärningssvårigheter. Flera undersökta allmänna pedagogiska stödinsatser visade vara effektiva när det gäller att elever i svårigheter ska nå kunskapsmålen.</p>

<p>Christine Ashby, Janice Burns & Joan Royle.</p> <p>All Kids Can Be Readers: The Marriage of Reading First and Inclusive education.</p> <p>Theory Into Practice.</p> <p>2014.</p> <p>USA.</p> <p>ERIC.</p>	<p>Artikeln diskuterar hur skolor kan arbeta och organisera personal och schema för en inkluderande läs- och skrivundervisning.</p>	<p>Artikeln utgår från en diskussion med alla elevers förutsättningar som utgångspunkt för att arbeta efter ett inkluderat förhållningssätt. Artikelns innehåll styrks av olika källor och forskning för att diskutera ämnet.</p>	<p>En systematisk läsundervisning är inte tillräcklig. Skolorna behöver ha tillgång till bra material, rimliga klasstorlekar, planeringstid och stöd från föräldrar. Elever med svårigheter ska inte undervisas avskilt och isolerat, det är lärarens ansvar att utforma en undervisning som passar alla elever.</p>
<p>Mary Kathleen Barnes.</p> <p>Strategies for collaboration: A collaborative teaching partnership for an inclusion classroom.</p> <p>Reading & Writing Quarterly: Overcoming Learning Difficulties.</p> <p>1999.</p> <p>USA.</p> <p>PsycINFO</p>	<p>Artikeln innehåller en modell för inkluderad undervisning med 4 lärare som försöksgrupp som ska prova modellen i praktiken.</p>	<p>Artikeln modell för inkluderad undervisning har organiserats och utvecklats av författarna för att anpassa undervisningen efter alla elevers olika förutsättningar. Det är denna modell som diskuteras i artikeln utifrån lärarnas erfarenheter och med visst stöd från få källor.</p>	<p>Försöksgruppen anser att alla elever kan medföra en unik kombination av styrkor och förmågor i klassrummet och klassrummet borde stötta elevers utveckling.</p>
<p>Anna Fouganthine.</p> <p>Dyslexi genom livet: Ett utvecklingsperspektiv på läs- och skrivsvårigheter.</p> <p>Doktorsavhandling/Specialpedagogiska institutionen.</p> <p>2012.</p> <p>Sverige.</p>	<p>Avhandlingen består av tre studier och det övergripande syftet är att longitudinellt studera hur personer med dyslexi hantlar sina svårigheter under och efter skoltiden, via samspillet mellan individuella förutsättningar och omgivningsfaktorer.</p>	<p>Författaren försöker besvara frågeställningar genom att undersöka hur individernas förutsättningar inverkar på livsförloppet framåt i tiden, studien har därför en prospektiv karaktär.</p> <p>Studien genomfördes med hjälp av en databasuppbyggnad. Data som använts i studierna består båda av primärdata och sekundärdata.</p>	<p>Avhandlingens resultat visar att elever med dyslexi måste vara medvetna om sina egna svårigheter för att kunna utveckla positiva strategier för sitt eget lärande. För att elever med dyslexi ska acceptera sina svårigheter är stöd från vårdnadshavare viktigt, även en förklaring av vad dyslexi innebär är en viktig förutsättning. Sammanfattningsvis visade resultaten att det förekommer skillnader i läsförmåga mellan</p>

SwePub.			undersökning- och kontrollgrupp. Skillnaderna minskar inte under elevernas skolgång trots att specialpedagogiskt stöd finns tillgängligt.
Kerstin Göransson, Claes Nilholm & Kristina Karlsson. Inclusive education in Sweden? A critical analysis. International Journal of Inclusive Education. 2011. Sverige. ERIC.	Artikeln analyserar och diskuterar kritiskt olika styrdokument och skolan i praktiken från ett inkluderingsperspektiv.	Olika metoder användes för att spåra dessa teman: värderingar och mål; organisation och placering av elever; och betydelsen av kategorier för att förvärva stöd. På nationell nivå, har författarna främst förlitat sig på innehållsanalys av styrdokument som relevanta lagar och förordningar. Delar av dessa dokument, som rör artikelns teman, identifierades och analyserades. På kommunal nivå, användes främst enkätuppgifter som omfattade alla svenska kommuner. För att komplettera enkäten och täcka alla aspekter av de teman, har författarna sammanställt information från Svenska Skolverket och forskningsstudier. Den valda informationen identifierades och analyserades i förhållande till artikelns teman - för att bestämma graden av anpassning till konceptet inkludering.	Resultaten av analysen visade uttryck för olika avsikter och metoder, som skulle kunna leda läsaren att ifrågasätta Sveriges enkelspåriga strategi för genomförande av inkludering.
Genevieve H. Hay, Frances H. Courson & J. Michael Cipolla. Strategies for success in inclusive classrooms. Reading & Writing Quarterly: Overcoming Learning Difficulties. 1997. USA. PsycINFO.	I Artikeln diskuteras olika strategier som ska förutsätta en inkluderande undervisning i skolorna.	Artikeln stödjer sig på forskning från olika källor och tar upp olika strategier under varje rubrik.	Elever med inlärningssvårigheter bör ingå i den vardagliga undervisningen tillsammans med klasskamrater. I undervisningen bör lärare utgå från elevernas styrkor och anpassa undervisningen efter elevernas olika förutsättningar. Effektiva sätt att möta eleverna är genom olika multimodaliteter och att olika material ska finnas tillgängliga i klassrummet. För att stötta elever som är i behov av extra stöd är det viktigt med ett samarbete mellan skolans personal och att de har ett gemensamt ansvar för alla elever. För att inkludering ska kunna tillämpas i skolan krävs att ovanstående strategier kontinuerligt används i praktiken.
Torleiv Høien & Ingvar Lundberg.	Boken presenterar nyare forskning som berör de svårigheter som personer med dyslexi	Författarna har skrivit en bok utifrån nyare forskning där de i olika kapitel berör aspekter av dyslexi. Ett urval av fakta och principer har gjorts för att begränsa området. Urvalsprocessen	Författarna skriver att det inte finns ett generellt undervisningsupplägg som passar alla elever därför är kartläggning nödvändigt

<p>Dyslex : Från teori till praktik.</p> <p>Bok/Stockholm Natur & kultur.</p> <p>2013.</p> <p>Sverige.</p> <p>Primo.</p>	<p>har samt hur olika teorier kan tillämpas i praktiken. Ett uppreparande tema i boken berör den fonologiska medvetenheten.</p>	<p>har riktat sig mot att använda forskning som varit gemensam i flera källor samt att hålla sig till resultat som är hållbara och relevanta.</p>	<p>för att anpassa upplägget. Läraren tillsammans med specialpedagog måste anpassa undervisningen så den möter de olika behov som finns i klassrummet. Lärarens engagemang och förmåga till att skapa en motiverande och meningsfull läsundervisning är av stor vikt för att eleverna inte ska tappa tron på sig själva. Därför behöver skolan engagerade lärare med bred kompetens och som tror på sina elever.</p>
<p>Jane M. Leatherman & Judith A. Niemeyer.</p> <p>Teachers' Attitudes Toward Inclusion: Factors Influencing Classroom Practice.</p> <p>Journal of Early Childhood Teacher Education.</p> <p>2005.</p> <p>USA.</p> <p>ERIC.</p>	<p>Artikeln berör lärarattityder till inkludering i klassrummet och hur attityderna avspeglar sig i lärarnas beteende.</p>	<p>Artikeln består av kvalitativ studie som utgår från intervjuer, observationer som följts upp av intervjuer och observationsanteckningar.</p>	<p>Lärarnas attityder till inkludering verkar vara påverkade av tidigare erfarenheter av inkluderande klassrum. Lärarna tillämpade inkluderande aktiviteter genom att involvera alla elever i klassrummet. För att arbeta efter ett inkluderat förhållningssätt anser lärarna att lämplig fortbildning, stöd från administratörer och stöd från specialpedagog är viktigt.</p>
<p>Mats Myrberg.</p> <p>Dyslexi: En kunskapsöversikt.</p> <p>Bok/ Stockholm: Vetenskapsrådet.</p> <p>2007.</p> <p>Sverige.</p> <p>Primo.</p>	<p>I boken presenteras forskning om dyslexi och hur forskningen är en mötesplats för olika vetenskapliga perspektiv.</p>	<p>Boken är en kunskapsöversikt om dyslexi. Kunskapsöversikten utgår från en sammanställning som gjorts av författaren över flera vetenskapliga studier som berör dyslexi.</p>	<p>I boken framgår det att tidiga insatser är meningsfulla men att dyslexi inte upptäcks i tid för att kunna genomföra det. Det har framkommit att systematiskt arbete språkljud, bokstavsinlärning och övervakad ordavkodning är viktiga aspekter för elever med dyslexi. Det krävs mycket tid till omfattande övningsinsatser för att bli en god läsare</p>
<p>Claes Nilholm.</p> <p>Specialpedagogik: Vilka</p>	<p>I artikeln diskuteras olika specialpedagogiska perspektiv.</p>	<p>Det traditionella perspektivet och det alternativa perspektivet diskuteras och följs sedan upp av en diskussion kring dilemmaperspektivet som också utvecklas i artikeln.</p>	<p>Det framgår att elever inte ska ses som problembärare i en inkluderande undervisning. Dilemmat relaterat till elever som är i behov av särskilt stöd är att eleverna</p>

<p>är de grundläggande perspektiven?</p> <p>Pedagogisk forskning i Sverige.</p> <p>2005.</p> <p>Sverige.</p> <p>SwePub.</p>			<p>urskiljs till en egen grupp istället för att ingå i den vardagliga undervisningen. Detta ses som en form av positiv diskriminering.</p>
<p>Claes Nilholm.</p> <p>Inkludering av elever "i behov av särskilt stöd": Vad betyder det och vad vet vi?</p> <p>Rapport/ Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.</p> <p>2006.</p> <p>Sverige.</p> <p>SwePub.</p>	<p>Utgångspunkten för denna rapport är vad begreppet inkludering innebär och hur det har använts.</p>	<p>Olika empiriska studier som berör hur inkludering används och hur det använts har granskats. I rapporten tydliggörs användningen av begreppet inkludering, därför analyseras inkluderingsbegreppet och hur det riskeras att misstolkas när de möter nya situationer och sammanhang. I rapporten ingår en analys av olika dimensioner av inkluderingsbegreppet. Rapporten avslutas med en genomgång av empirisk forskning.</p>	<p>Inkludering är ett begrepp som många vill lägga beslag på i olika sammanhang, det innebär att begreppet möter nya situationer och att den ursprungliga innebörden av begreppet omtolkas och får olika betydelser. Genom ett urskiljande av olika dimensioner av inkludering kan begreppet tydliggöras i form av vilket sammanhang eller situation det används. Avslutningsvis kan faktorer som anses vara gynnsamma för ett tillämpande av inkludering likna faktorer som vanligtvis underlättar skolutvecklingen.</p>
<p>Margareta Sandström Kjellin & Mats Granlund.</p> <p>Children's engagement in different classroom activities.</p> <p>European Journal of Special Needs Education.</p> <p>2006.</p> <p>Sverige.</p> <p>ERIC.</p>	<p>Artikeln syftar till att identifiera graden av elevers deltagande i klassrumsaktiviteter. Syftet var även att undersöka enlighet mellan läs- och skrivundervisning och elevers intresse och engagemang i olika typer av aktiviteter.</p>	<p>Artikeln utgörs av en fallstudie. Tre observationer har gjorts och utgår vardera från fem barn med läs- och skrivsvårigheter och fem barn utan läs- och skrivsvårigheter.</p>	<p>Resultatet visar att det inte finns några markanta skillnader vid språket som verktyg för att tänka. Det framgår att barnen med läs- och skrivsvårigheter är mindre engagerade vid läs- och skrivaktiviteter. De flesta av lärarna hade lägre förväntningar på de barn med läs- och skrivsvårigheter än barn utan dessa svårigheter.</p>

<p>Caroline Tjernberg.</p> <p>Framgångsfaktorer i läs- och skrivlärande: En praxisorienterad studie med utgångspunkt i skolpraktiken.</p> <p>Doktorsavhandling/Specialpedagogiska institutionen.</p> <p>2013.</p> <p>Sverige.</p> <p>SwePub.</p>	<p>Studiens syfte är att analysera framgångsfaktorer i läs- och skrivlärande, särskilt med avseende på undervisning av elever i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter. Syftet är också att klargöra hur läraren utvecklar sin yrkesskicklighet, samt tar reda på vilka förutsättningar den pedagogiska miljön erbjuder för denna utveckling.</p>	<p>Utgångspunkten för studien är klassrumspraktiken med tydligt fokus på framgångsrik läs- och skrivpedagogik.</p> <p>Doktorsavhandlingen utgörs till största del av kvalitativ forskning.</p> <p>Det som styr arbetet är de didaktiska frågorna vad, hur och varför? Vad som sker och hur det sker och varför lärare i praktiken arbetar som de gör.</p>	<p>Resultatet visar att det sker varierande läs- och skrivaktiviteter i klassrummen och att samtalande, läsande, skrivande och räknande samspelar. Lärarna i studien använder sig av muntlig framställning och ur ett specialpedagogiskt perspektiv visar sig denna framställning vara betydelsefull. Då ges elever som har läs- och skrivsvårigheter möjlighet att lyckas.</p>
--	--	---	---